

**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
GAZDASÁGI FOLYAMATOK ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA
DOKTORI ISKOLA
VÁLLALKOZÁS GAZDASÁGTAN ÉS MENEDZSMENT ALPROGRAM**

**A HAZAI TÁVHŐSZOLGÁLTATÓ SZEKTOR
ÁRKÉPZÉSÉNEK FEJLESZTÉSE**

Doktori (PhD) értekezés téziszfüzete

Készítette:

Németh Gábor Tamás

Témavezető:

Dr. Juhász Lajos PhD

Sopron

2007

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
GAZDASÁGI FOLYAMATOK ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA
DOKTORI ISKOLA
VÁLLALKOZÁS GAZDASÁGTAN ÉS MENEDZSMENT ALPROGRAM

A HAZAI TÁVHŐSZOLGÁLTATÓ SZÉKTOR
ÁRKÉPZÉSÉNEK FEJLESZTÉSE

Doktori (PhD) értekezés téziszfüzete

Készítette:

Németh Gábor Tamás

Témavezető:

Dr. Juhász Lajos PhD

Sopron

2007

A HAZAI TÁVHŐSZOLGÁLTATÓ SZEKTOR ÁRKÉPZÉSÉNEK FEJLESZTÉSE

1. A témaválasztás jelentősége, aktualitása

A hazai energetikai szektor, s ezen belül a **távhőszolgáltató ágazat komoly kihívások elé néz a jövőben.** Annak ellenére, hogy – természetes monopolhelyzetükből fakadóan – a távhőszolgáltatást végző vállalatokra vonatkozó közgazdasági elméletek és gazdálkodási gyakorlatok speciálisnak tekinthetők, **az ágazat jelenlegi és jövőbeli problémái ma elsősorban műszaki szempontból kerülnek megközelítésre.**

E tényezők fontosságának megkérdőjelezése nélkül, a szektor és az abban közszolgálatot teljesítő vállalatok egyedi működési jellemzőinek ismerete is szükséges a távhőszolgáltatás jövőbeli fennmaradásának szempontjából. Mivel a távhőellátás kapcsán **elsődleges negatívumként annak magas árszínvonalát említik,** nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat a – hosszú időre visszavezethető műszaki determinációkon kívüli – jellemzőket, melyek a szolgáltatás árszínvonalára hatással vannak. **A magyarországi távhőszolgáltató vállalatok nemcsak struktúrájukban és adottságaikban rendkívül különbözőek, hanem szolgáltatási díjszerkezetük és árképzési mechanizmusuk is teljesen eltérő.** A jelentős fokú **diverzió miatt** az egyes társaságok **működési hatékonyság alapú összehasonlítása nem végezhető el,** így a fogyasztók és a tulajdonosok – zömében helyi önkormányzatok – is nehéz helyzetben vannak, amikor a települések távhő árviszonyai között szeretnének eligazodni.

Amikor e szolgáltatási ágazat jelenéről és jövőjéről vagyunk hivatottak dönteni óvatosnak, és nagyon körültekintőnek kell lennünk, mivel **a következő 15-20 évben sem gazdasági, sem műszaki alternatívája nincs a távhőszolgáltatás megszüntetésének, kiváltásának.**

2. A kutatás célja

Az értekezés a **természetes monopolhelyzetben** lévő vezetékes közszolgáltatást nyújtó vállalatok problematikáját vizsgálja, kiemelt figyelemmel a jelen kor egyik energetikai válságágazatára, a **távhőszolgáltatásra**. Annak ellenére, hogy a távhőszolgáltatás klasszikus értelemben vett helyi jellegű szolgáltatás, nem szabad figyelmen kívül hagyni az **országos szintű energia- és gazdaságpolitikában** betöltött szerepét.

A disszertáció **globális célja**, hogy e természetes monopolhelyzetben lévő vezetékes közszolgáltatási ágazat – a **távhőszolgáltatás** – **jellemzőit feltérképezze, elemezze** és a lehetséges **jövőbeli alternatívákra** vonatkozóan iránymutatást nyújtson, kiemelt figyelemmel **az árképzési sajátosságokra**. **Aktualitása** – a személyes érintettségen és érdeklődésen túl, valamint a jelen kor gazdaság-, és energiapolitikai környezetében és kihívásaival terhelten – **talán megkérdőjelezhetetlen**. A dolgozatban a távhőszolgáltatásnak – a megszokottól eltérően – nem elsősorban csak műszaki szemszögből való megközelítése történik, hanem a **hatékony vállalati működés** egyéb nélkülözhetetlen elemei kerülnek a vizsgálódás célpontjába. Manapság a szolgáltatás jövőbeni életképességi kritériumai kapcsán döntően a lakásonkénti mérés és szabályozás feltételeinek megteremtését, a távhővel ellátott lakások hőveszteségeinek csökkentését és a minél korszerűbb energiatermelő berendezések rendszerbe implementálását tekintik a szektor szereplői.

E tényezők kiemelkedő szerepének megkérdőjelezése nélkül **a disszertáció alapfelvetése, hogy a távhőszolgáltatás életképességének megőrzése érdekében nem szabad figyelmen kívül hagyni a konkrét műszaki aspektusokon túlmutató, egyéb, a vállalati működés szempontjából legalább ugyanolyan fontos elemeket és tevékenységeket.**

A dolgozat megpróbál választ keresni a következő **kutatási kérdésekre**:

- vajon a **hazai távhőszolgáltató vállalatok megfelelnek-e a kor kihívásainak** és a fogyasztók elvárásainak;
- **hatékony-e a távhőszolgáltató vállalatok működése**, s milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a vállalati **működési hatékonyság növelésére**;
- életképesek-e a szektor szolgáltató vállalatai körében alkalmazott **árképzési és az árképzés alapját nyújtó vállalati költségszámítási rendszerek**;
- összeegyeztethetők-e a **távhőszolgáltató vállalatok elképzelései és lehetőségei** az országos szintű energiapolitikai célkitűzésekkel.

A kutatási kérdések felállítását követően, már megfogalmazhatók a **főbb kutatási célok**:

- A vonatkozó **szakirodalom** főbb irányzatainak ismertetése, különös tekintettel a **monopóliumok gazdaságtanára**, a **vállalati árképzésre és költségszámításra**.
- A távhőszolgáltató vállalatok kialakulásának, történetiségének és legfőképp működési problematikájának bemutatása a **szektor mélyreható elemzése** során, kiemelt figyelemmel a jövőbeni alternatív lehetőségekre a **szolgáltatási ágazat életképességének** megőrzése érdekében.
- A nemzetközi és a hazai szakirodalomban megjelenő **elméleti megközelítések szembesítése a magyar vállalati gyakorlattal**. Az elméleti felvezetések empirikus evidenciával való alátámasztása.
- Egy **kvantitatív és kvalitatív kutatási technikákat kombináltan alkalmazó módszertan adaptálása**, melynek révén lehetségessé válik a fenti kapcsolatok értelmezése, valamint a releváns információk összegyűjtése.

3. A kutatás módszertana

A kutatási kérdések megválaszolásához egy **magyarázat-orientált** tudományfilozófiai alapokon nyugvó és az **induktív kutatási logika** elemeiből felépülő kutatási munka meghatározása tűnt legcélszerűbbnek. A kvalitatív kutatás esetében a kutató személyes részvétele és a kvantitatív módszerek alkalmazásának hiánya megkérdőjelezheti a kutatás megbízhatóságát, illetve a kizárólag kvalitatív kutatás során gyűjtött adatok általánosítása szintén nehézségekbe ütközhet, így azért, hogy az egyes módszertanok hátrányai minél jobban kiküszöbölhetőek legyenek, célszerűnek tartottam **kutatásom során a kvalitatív és kvantitatív kutatási módszerek „vegyítését”**.

Az **empirikus kutatás** alapvetően **két területre összpontosított**: egyrészt a **távhőszolgáltató vállalatok működési jellemzőire**, illetve a **környezetükben bekövetkezett változásokra** és az azokra való **reagálásra**, másrészt pedig a megfigyelt vállalatok **árképzési és költségszámítási módszertanának vizsgálatára**.

A kutatási kérdésekből és hipotézisekből levezethető, hogy jelen **PhD értekezés vizsgálati alapegysége: a vállalat**. A kutatásba bevont vállalatok kiválasztásánál a **hipotézisek információigényeit** vettem figyelembe. Ezek alapján kutatásom során a hazai távhőszolgáltató vállalatok körében végzett **kérdőíves felmérés** mellett döntöttem, s ezt **vállalati mélyinterjúkkal** egészítettem ki.

A **vállalati mélyinterjúk** elsősorban a **vizsgált vállalatok árképzési módszertanára vonatkoztak**. Ennek ellenére természetesen **nem lehetett figyelmen kívül hagyni** azokat az egyes **vállalatokra jellemző felépítés- és működésbeli sajátosságokat**, melyek ahhoz voltak szükségesek, hogy e társaságok árképzési gyakorlata teljes mélységében megismerhető legyen. Mivel a kérdőíves kutatás – többek között – a hazai távhőszolgáltató vállalatok diverzióját volt hivatott

feltérképezni, a vállalati interjúk során megszerzett ezen irányú tapasztalataim közlésére is kellő hangsúlyt próbáltam fektetni. A magyarországi **távhőszakma négy prominens vállalatának bemutatása, illetve árképzési metodikájának ismertetése** során számos olyan – az értekezés elméleti illetve kérdőíves kutatási részében felvezetett – probléma került tárgyalásra, mely az eddig megszerzett ismeretek, illetve **a kutatás hipotéziseinek alátámasztását szolgálja.**

Természetesen – módszertanilag – a két rész egyértelmű különválasztása nem tűnt indokoltnak, hiszen **számos esetben redundancia volt a két vizsgálati módszer tartalmát tekintve**, s reményeim szerint a kérdőíves felmérés és a vállalati interjúk egymást felerősítvén váltak alkalmassá a felállított hipotézisek igazolására. Ezért a kérdőívben és az interjúkban ugyanazok a kérdések, témakörök több esetben is az analízis tárgyát képezték.

4. A disszertáció tézisei

A kutatás alapvető feltevése a távhőszolgáltató vállalatok által használt költségszámítási és **árképzési rendszerek egységességét és életképességét** kérdőjelezte meg. A kutatási tevékenység során – mivel e problémakör **komplex szemléletű** megközelítésére törekedtem – felmerült jónéhány, a kutatási témához kapcsolódó egyéb kérdés is, ezért a kutatási hipotéziseket, majd pedig a téziseket két alapvető részre bontottam. A **hipotézisek első csoportja** a hazai **távhőszolgáltató vállalatok működési jellemzőire**, valamint a **megváltozott működési környezetre** összpontosította a figyelmet a magyar gazdaságban, míg a **második csoportja** a távhőszolgáltató iparágban működő **vállalatok költségszámítási és árképzési módszertanához** kötődött. A **H1**–es jelű **hipotézis** – mely a hazai távhőszolgáltató vállalatok működési struktúrájának különbözőségére vonatkozott – **mind a kérdőíves megkeresés eredményei szerint, mind a négy megismert társaság működési jellemzői által maradéktalanul alátámasztásra került.** Bemutattam a vállalatok eltérő tulajdonosi szerkezetét és működési formáját, illetve szemléltettem

a távhőszolgáltató vállalatok egymástól eltérő tevékenységi köreinek megoszlását. Komoly figyelmet szenteltem a távhő cégek egymástól eltérő műszaki adottságainak ismertetésére, melyek legmarkánsabban a tartalékkapacitások, valamint az elosztó és ellátó rendszerek tekintetében voltak igazolhatók. A mélyinterjúba bevont társaságoknál megfigyelhettük, hogy nemcsak díjalkotási mechanizmusuk volt teljesen különböző, hanem számos működési alapjellemzőjük, mely közül talán a leglényegesebb az értékesített hő előállításának, illetve beszerzésének módja. A fentiek alapján a **H1-es hipotézist bizonyítottnak látom, és változatlan tartalommal az alábbi kutatási tézisként fogalmazom meg:**

T1: A hazai távhőszolgáltató vállalatok működési struktúrájukat tekintve nem egységesek. Ez alatt azt értjük, hogy a vállalatok tulajdonosi szerkezete, cégformája, szervezeti és technológiai felépítése, gazdálkodási rendszerei eltérőek egymástól, annak ellenére, hogy feladatuk azonos.

A **H2-es hipotézis** felállítása a távhőszolgáltató vállalatok humán erőforrás állományát volt hivatott vizsgálni. **Alapfeltevés volt, hogy mivel a távhőellátást végző társaságok csúcsvezetői döntő többségükben műszaki végzettségűek, a vállalati stratégia kialakításánál az ágazatot érintő közgazdasági jellegű problémák nem megfelelő súllyal kerülnek figyelembevételre.** Az irányító testületek, a csúcs- és középvezetők vonatkozásában a műszaki végzettség dominanciája igazolást nyert, és kétségtelen a kapcsolat realitása, az összefüggés e jellemzői és a túlzott műszaki megközelítésmód közötti ok-okozati viszony azonban hitelt érdemlő módon nagyon nehezen igazolható.

Mindezek alapján a **H2-es hipotézis csak részben tekinthető bizonyítottnak, kutatási tézisként való megfogalmazásához annak módosítása szükséges:**

T2: A távhőszolgáltató vállalatok csúcsvezetői döntő többségükben műszaki végzettségűek, ezért feltételezhető, hogy a vállalati stratégia kialakításánál az ágazatot érintő közgazdasági jellegű problémák nem megfelelő súllyal kerülnek figyelembevételre.

A **H3-as hipotézis** a magyarországi távhőszolgáltató vállalatok gazdasági és politikai környezetben az elmúlt évek során bekövetkezett változásaira adott reakcióinak különbözőségét tételezte fel. Mivel távhőellátás esetében kifejezetten műszaki alapokon nyugvó szolgáltatásról van szó, **indokoltnak tűnt a környezeti változások (mint input), és a műszaki fejlesztési tevékenység (mint output) relációját feltételezni.**

Láthattuk, hogy a megkérdezett vállalatoknál a beruházási teljesítmény mind értékében, mind összetételében különbözőséget mutattak, így a már meglévő működésbeli eltérések a környezeti hatások miatt még inkább megnövekedtek. Amennyiben elfogadható azon alapfeltevés, hogy műszaki tevékenységet folytató vállalatnál a műszaki fejlesztési tevékenységnek prioritása van – én mindenesetre így vélem –, úgy a **H3-as hipotézist elfogadható az alábbi kis mértékű kiegészítéssel:**

T3: A magyarországi távhőszolgáltató vállalatok az elmúlt években műszaki fejlesztési tevékenységük tekintetében különböző módon reagáltak az őket körülvevő gazdasági és politikai környezet sokszor hektikusnak tekinthető változásaira.

A **H4-es hipotézis** szerint a magyarországi távhőszolgáltató vállalatok nem rendelkeznek egységes elképzeléssel az ágazat jövőjére vonatkozóan. A feltételezés igazolása részben már a H3-as hipotézis kapcsán megtörtént, hiszen nyilvánvaló, hogy a felelős vállalatvezetők a társaság – elsősorban – műszaki tevékenységét az elképzelt jövőhöz próbálják meg hozzáigazítani. Az ettől független

elemek alakulását is figyelemmel kísérhettük, mely alapján **igazoltnak tűnik a H4-es hipotézis:**

T4: A vizsgált szektor vállalatai általában nem rendelkeznek egységes elképzeléssel az ágazat lehetséges jövőjét illetően.

A **H5-ös hipotézis** arról szólt, hogy a távhőszektor nem minden szereplője ismeri fel az ágazat teljes, illetve részleges privatizációjában rejlő gazdasági és jóléti előnyöket, sőt számos esetben még a privatizáció létjogosultságát sem. A értekezésben leírtak nem csak arról győztek meg bennünket, hogy a feltételezés helytálló, hanem arról is, hogy **a privatizációs tapasztalatok és jövőbeli elképzelések még a feltételezettnél is sokkal csekélyebbek.** Mivel a vizsgálat során – talán módszertani hiányosságként értelmezhető módon – csak az egyik, (a vállalati) oldal került ez irányban megkérdezésre, a kutatási tézis megfogalmazásához a **H5 hipotézis** alábbi – szűkített körre vonatkozó – módosítása **tűnik indokoltnak:**

T5: A távhővállalatok vezetői általában nem ismerik fel az ágazat teljes, illetve részleges privatizációjában rejlő gazdasági és jóléti előnyöket, sőt számos esetben még a privatizáció létjogosultságát sem.

A vállalati működési sajátosságokkal foglalkozó hipotéziscsoport utolsó **H6** jelű feltételezése a primer energiahordozók jövőbeli felhasználási lehetőségeiről való **különböző vélekedésen alapult.** A tapasztalatok alapján a hipotézis helytállónak bizonyult, hiszen a **távhővállalatok** általában **egymástól teljesen eltérően vélekednek a primer energiahordozó felhasználás jövőbeli lehetőségeiről.**

T6: A távhőszolgáltató vállalatok különböző módon vélekednek a jövőben rendelkezésre álló primer energiahordozók felhasználási lehetőségeiről.

A hipotézisek második csoportja a távhőszolgáltató vállalatok költségszámítási és árképzési módszertanára vonatkozott: a két tényezőt külön tárgyalva, de szoros összefüggésük megkérdőjelezése nélkül fogalmaztam meg a hipotéziseket. A feltételezések igazolása elsősorban a kérdőíves válaszok alapján történt meg, amelyet megfelelően támasztottak alá a vállalati interjúk során megszerzett ismeretek.

A H7-es hipotézis a hazai távhőszolgáltató vállalatok eltérő díjszerkezetét tételezte fel. A hipotézis igazolása egyértelműnek tekinthető, hiszen a feldolgozott ismeretek alapján jól látható, hogy az egyes vállalatoknál alkalmazott díjak mind struktúrájukban, mind műszaki és gazdasági tartalmukban jelentősen különbözöek egymástól.

T7: Az általam vizsgált szolgáltató szektor vállalkozásai körében alkalmazott szolgáltatási díjak struktúrájukat tekintve jelentősen eltérnek, ezért nem felelnek meg az egységes szabályozás és az összehasonlíthatóság követelményeinek.

A H8-as jelű hipotézis a távhőszolgáltató vállalatok azon díjképzési hiányosságára épült, miszerint a társaságok árképzési stratégiájában nem kerülnek figyelembe vételre az ágazatra jellemző beruházási és (ezzel kapcsolatosan) amortizációs sajátosságok. A feltételezés igazolása nehézségekbe ütközött, ugyanis a megkérdezett vállalati körben – ide értve a kérdőíves és a mélyinterjúk kutatást is – az elmélet vonatkozásában a mindennapi gyakorlattól merőben eltérő eredmények születtek. Bár a vállalatok döntő többsége úgy nyilatkozott, hogy számolnak azzal a ténnyel, miszerint az elhasználdott tőkejavak cseréjére szolgáló pénzforrás az amortizációs rendszer révén kis összegekben, folyamatosan képződik, de a konkrét beruházási és üzleti adataik ezt nem támasztották alá. A fentiek értelmében a módosított tézis a következő:

T8: A távhőszolgáltató vállalatok árképzési gyakorlata alapján nem minden esetben igazolható az, hogy kellőképpen figyelembe veszik az ágazatra jellemző beruházási és amortizációs sajátosságokat.

A **H9-es hipotézis** azon alapult, hogy a **távhővállalatok költségszámítási módszertana sem, nem korszerű sem nem egységes**. Az empirikus kutatás eredményei alapján a **társaságok költségszámítási gyakorlata** kapcsán láthattuk a **felállított hipotézis helyességét**, míg a **költségszámítási rendszerek** kapcsán arról kaptunk visszacsatolást, hogy a korszerű menedzsment igényeket – és ezzel párhuzamosan az árképzési követelményeket – kielégítő költségszámítási rendszerek (pl. integrált vállalatirányítási rendszerek) alkalmazásának terén még nagyon kezdeti stádiumban vannak a magyarországi távhővállalatok. Úgy vélem, hogy a kapott eredmények alapján a **H9-es hipotézis csekély módosítással elfogadható**:

T9: A távhőszolgáltató vállalatok nem mindegyike rendelkezik korszerű vállalati költségszámítási rendszerrel, valamint költségszámítási gyakorlatuk nem tekinthető egységesnek.

Az értekezés utolsó, **H10-es jelű hipotézise** a helyi **önkormányzatok hatékony működésre ösztönző árhatósági szerepét kérdőjelezte meg**. A kérdőívre adott válaszok és az interjúk tapasztalatai alapján elmondható, hogy bár a vállalatok részéről vannak fenntartások a tulajdonos helyi önkormányzatok árhatósági, árszabályozási tevékenysége kapcsán, ezek azonban nem minden esetben hozhatók közvetlen összefüggésbe a hatékonyság kérdésével, inkább egyéb szakmai hiányosságok, illetve kapacitásbeli korlátok merülnek fel, ezért a **H10-es hipotézis eredeti tartalmának megfelelően nem fogadható el; kutatási tézisként az alábbi megfogalmazást javaslom**:

T10: A helyi önkormányzatoknak a szolgáltatási ágazat szabályozása érdekében végzett árhatósági tevékenysége sok esetben nem megfelelő, s ez megnehezíti a távhőszolgáltató vállalatok hatékonyságának megítélését.

Álláspontom szerint az empirikus kutatás elérte célját a magyarországi távhőszolgáltató szektor bemutatása kapcsán, bár mint minden kutatás, ez is csak részeredményeket produkálhatott, hiszen minden egyes feltárt probléma és megválaszolt kérdés egyre csak újabbakat indukál. A kutatási eredmények értékelése alapján megállapítható, hogy a további kutatások hozzájárulhatnak a magyarországi energetika, s ezen belül a távhőszolgáltatási-reformfolyamatok még alaposabb megismeréséhez, megértéséhez. A kutatás későbbiekben történő megismétlését, kiterjesztését és mélyítését indokoltnak és érdemesnek tartom, mivel a szektort érintő gazdasági-politikai átalakulás még nem zárult le.

5. A kutatás eredményeinek összefoglalása

Jelen értekezés a magyarországi távhőszolgáltató szektor meghatározó tényezőire, azon belül is elsősorban a vállalati árképzésre összpontosította a figyelmet. A természetes monopóliumok közgazdaságtanával, illetve a vállalati költségszámítással és árképzéssel foglalkozó elméleti irodalom áttekintése megfelelő alapot jelentett a szektor jellemzőinek empirikus úton történő feltárásához, valamint a négy kiválasztott vállalat árképzési módszertanának mélyreható tanulmányozásához.

A kutatási tevékenység egésze két fő irányra terjedt ki. Az egyik a szolgáltatás legfontosabb tényezőjének, (az árnak) meghatározási módjának, közgazdasági tartalmát és költségindokoltságát vizsgálta, a másik pedig a hazai távhővállalatok egymástól való különbözőségének bemutatását és okainak feltárását tűzte ki célul. A távhőszolgáltató szektor működési jellemzőinek megértéséhez elengedhetetlennek tartottam az ágazat részletes ismertetését – a

kialakulásától kezdve egészen napjainkig – **hiszen** (mint láthattuk), **számtalan új keletűnek tűnő probléma gyökere a múltban keresendő.** Az értekezésben részletesen bemutatásra került az **árkiegészítés** és az **állami dotáció**, valamint a **tulajdoni viszonyok kérdése** és úgyszintén szó esett a **mérés szerinti elszámolás**, a **szolgáltatásból való leválás** és az **energiahordozó ár-keresztfinanszírozás problematikájáról.** Annak ellenére, hogy a **távhőszolgáltatás hazai energetikában** (és politikai rendszerben) **betöltött szerepe jelentős**, mégis hosszú éveken keresztül **mostohagyermekként kezelték**, s ennek **káros hatásait** – elsősorban a kialakult **magas árszínvonalát** – a **szolgáltatást jelenleg is igénybe vevő fogyasztók érzékelik.** Ahhoz, hogy a távhőellátás hazánkban is elérje a nálunk fejlettebb országokban betöltött szerepét és társadalmi elfogadottságát, **jelentős paradigmaváltásra van szükség a szektor minden résztvevője tekintetében.**

A szolgáltatásért fizetendő ár két oldalról került megközelítésre. A **műszaki oldal a felhasznált energia csökkentésének lehetőségét vizsgálta** (szabályozhatóság, rendszerkorszerűsítések, stb.), a **közgazdasági oldal a szolgáltatás egységárának indokoltságát** és ezzel kapcsolatosan **képzési módszertanát vonta revízió alá.** Az egész dolgozat kapcsán végig törekedtem e kettős – **műszaki és közgazdasági – szemléletmód paralel alkalmazására**, hiszen úgy vélem, hogy a **távhőszektort érintő kérdéseket csak így lehetett teljes mértékükben megismerni.** Úgyszintén igyekeztem, hogy **minden egyes felvetést a szolgáltatás árával kapcsolatos relációjában ismertessek, kihangsúlyozva ezzel a téma komplexitását.**

Az **empirikus kutatás is két módszertan vegyítésével zajlott le.** Egyrészt **kérdőíves megkeresés során a hazai távhőszolgáltató vállalatok működési struktúráját, humánerőforrás állományát, beruházási gyakorlatát, privatizációs tapasztalatait**, valamint a **jövőbeli lehetőségekről alkotott véleményét vizsgáltam**, kiegészítve ezt a **költségszámítási és árképzési gyakorlatukkal**, valamint a **tulajdonos, mint árhatóság problematikájával.**

Másrészt **vállalati mélyinterjúkat folytattam négy**, a hazai távhőszakmán belül mértékadó **vállalatra kiterjedően**, melyek a kérdőíves felmérés által szerzett ismeretek **elmélyítését**, illetve a konkrét **árképzési módszertanok alapos megismerését** szolgálták. Az elvégzett **empirikus kutatás alapján megállapítható**, hogy a szektorra vonatkozó **kutatási hipotézisek** – ha némely esetben csekély módosítást igénylően is **de – helytállónak bizonyultak**. Úgy vélem, a kutatás **bebizonyította**, hogy bár mind a négy, vizsgálatba bevont vállalat sikeres, a hazai piacon vezető pozícióban lévő vállalkozás, még nem használták ki a rendelkezésükre álló lehetőségeket, azaz **további hatékonyság-javító opciókat valósíthatnak meg a közeljövőben**, s ez kiváltképp igaz az **árképzési módszertanuk vonatkozásában**.

6. Új tudományos eredmények

A disszertáció kapcsán **új tudományos eredmények** az **ágazat komplex – műszaki és közgazdasági szempontú – vizsgálatából fakadó összefüggések feltárása és értelmezése tekinthető**, kiemelt figyelemmel a **vállalati működési jellemzők és a hatékonyság, valamint a szolgáltatás árképzésének viszonyára**. Újszerű megközelítésnek tekinthető a **szektor egészére alkalmazandó, uniformizált alapokon nyugvó árképzési módszertan alkalmazásának proponálása**. Mindezekon felül úgyszintén **eddig meg nem fogalmazott módon** – általam az ágazat legsúlyosabb problémájának definiált – **probléma megoldására, a fogyasztó oldali korszerűsítések megvalósíthatóságára kaphattunk reálisnak tűnő alternatívát, egy, a mai gyakorlattól merőben eltérő megközelítés felvetésével**.

7. A kutatás további lehetséges irányai, javaslatok

A kutatás során **bebizonyosodott**, hogy a **távhőszektor** jövőbeni fennmaradása érdekében elsősorban annak **társadalmi elfogadottságát kell javítani**, mely a **távhővállalati vezetők aktív közreműködése nélkül nem valósulhat meg**.

Szakítani szükséges azon gondolkodásmóddal, hogy a távhőszolgáltató vállalatok szerepe a hő-előállítástól a fogyasztóhoz való eljuttatásig tart, mert ezzel az ágazat jövője kérdőjeleződhet meg. Véleményem és ajánlásom szerint a **távhőszolgáltató vállalatoknak ma már komplex energetikai szolgáltatást kellene nyújtaniuk**, többek közt a jelenleg nagyon **alacsony szintűnek tekinthető fogyasztói kultúra növelése érdekében**. A tulajdonos önkormányzatokkal együtt **törekedni kell a helyi érdeket szem előtt tartó, települési szintű energetikai és környezetvédelmi előnyöket szolgáló együttműködés megvalósítására**. A gáz- és villamosenergia-piac liberalizációja kapcsán a **távhővállalatoknak hatalmas az előrelépési lehetősége** az irányban, **hogy ne csak távhő, hanem energiaszolgáltató társaságokká váljanak**. **Fel kell hagyni azon elképzeléssel, hogy a vállalati hatékonyság csak a költségek csökkentésével javítható**; a távhőszolgáltatáson belül sem ez az egyetlen lehetséges járható út. Álláspontom szerint **növelni szükséges a távhőellátás szolgáltatás jellegét a fogyasztók minél magasabb szintű kiszolgálása érdekében**. **Ami jelenleg az árban kódolt versenyhátrány, nevezetesen, hogy a távhőcégek nem csak molekulát értékesítenek** (mint pl. a gázszolgáltatók), hanem egy összetett és sok esetben bonyolult szolgáltatást, azt a **minőség javítása által versenyelőnyé lehet változtatni**.

Úgyszintén érdemes elgondolkodniuk a távhő vállalatok vezetőinek azon, hogy a szektor szereplői által oly sokszor hangoztatott **lobbyképesség hiánya nem a szektor vállalatainak különbözőségére vezethető-e vissza**. Vajon egy egységes működési és szabályozási elven nyugvó ágazatnak **nem lenne-e jobb esélye** – az egyébként sokszor indokolt – **igényeinek és felvetéseinek érvényesítésére**, hiszen ma a döntéshozók is nehéz helyzetben vannak, ha el szeretnének igazodni a távhőszolgáltatáson belül kialakult irányvonalak kavalkádjában...

A gazdaság-politika számára a kutatás legfontosabb üzenete úgy szól, **hogy a döntéshozóknak fel kell ismerniük a szektor fennmaradásának szükségességét és az ebben betöltött szerepüket**. Nagyon **komplex feladatként jelentkezik a**

helyi, települési energetikai célkitűzések – már ahol van ilyen – **állami (kormányzati) elképzelések közé illesztése.** Valamilyen módon szükséges volna feloldani azt a kettősséget, amely a távhőszolgáltatás esetében – a hazai energetikai ágazatok közül egyedülként – a nemzeti energetikai rendszerben betöltött jelentősége ellenére a problémák kezelése és a szabályozás ne csak helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozzon. Nyilván **a helyi érdekek számos esetben ütköznek a gazdaság egészére vonatkozó irányelvekkel,** ily módon jelentősen befolyásolja a távhővállalatok működési szabadságfokát. **Elengedhetetlennek tűnik a jelenlegi gázár-keresztfinanszírozási rendszer megszüntetése,** illetve **a távhőszolgáltatás környezetvédelmi előnyeinek markáns érvényesítése.** A politikai döntéshozóknak fel kell ismerniük felelősségüket a több mint kétmillió távhőszolgáltatást igénybe vevő fogyasztó kapcsán, hiszen **a szektor magára hagyása nem jelenthet megoldást a jövőre vonatkozóan.**

A **helyi önkormányzatoknak** – tulajdonosi és árhatósági szerepük gyakorlása során – **figyelembe kell venni az ágazat természetes monopoljellegéből fakadó sajátosságait,** mert **e nélkül megalapozatlan, gazdaságilag indokolatlan döntések szülehetnek.** Elemi érdekük kell, hogy legyen a szolgáltató vállalatuk és a fogyasztóik védelme, ellenkező esetben komoly volumenű szociális problémák bekövetkezése prognosztizálható. Tudatosulni szükséges azon elképzelésnek, hogy **a távhőszolgáltató vállalatok gyakorlatilag stratégiai eszközt jelenthetnek a települési önkormányzatoknak helyi energiapolitikai elképzeléseik megvalósításához,** amely mind a tulajdonosok, mind a szolgáltató társaságok és végül, de nem utolsó sorban **a fogyasztók számára is előnyös konstrukciók megvalósításához vezethet.**

A **kutatás** más irányba való **továbbfejlesztését jelentheti a helyi önkormányzatok tulajdonosi és árhatósági szerepének vizsgálata,** de már nem indirekt módon – a vállalatokon keresztül – hanem **közvetlenül náluk, az operatív tevékenységük kapcsán.** Úgyszintén **érdemes lenne a kutatást kiterjeszteni a**

fogyasztók és a gazdaság-politikai döntéshozók irányába, hiszen nagyon érdekes kérdés lenne, hogy a távhőszolgáltatásról alkotott véleményük vajon megegyezik-e a vállalatok által feltételezettel. A harmadik továbbfejlesztési lehetőséget **a vizsgálatba bevont vállalatok számának növelése jelentheti**, ami azonban vagy megnöveli a kutatási idő és emberi erőforrás igényét, vagy szükségszerűen csökkenti az összegyűjtött információ részletességét.

A magam részéről a kutatás folytatásaként a megfogalmazott árképzési elvek – egyes konkrét vállalatokra vonatkozó – gyakorlati adaptálhatóságának vizsgálatát tűztem ki célul.

Mindezen fejlesztési lehetőségeket is figyelembe véve **e dolgozat célja az első lépések megtétele volt, a problémafelvetés egy olyan szolgáltató szektor vonatkozásában, mely még hosszú időn keresztül megkerülhetetlen tényezője – és reményeim szerint elfogadható eleme – lesz a hazai energetikai ágazatnak.**

Az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációk

Nemzetközi konferencia-kiadványban megjelent idegen nyelvű írás:

NÉMETH G. [2007]: **Practical experience considering biomass heating in the district heat supply in Szombathely.** Conference on district energy, Portorož, 18-20 March 2007, 119-129. p. ISBN 978-961-90820-9-6

Külföldi folyóiratban megjelent idegen nyelvű írás:

NÉMETH G. [2006]: **District heating and its political environment in Hungary.** *Economic and Business Review*
(megjelenés alatt)

Magyar nyelvű, lektorált folyóiratcikk:

NÉMETH G. [2006]: **A monopóliumok története, elmélete I.** *Energia Hírek*, XXIV. (3) 5-8. p. HU ISSN 0236-5006 Index: 25.199

NÉMETH G. [2006]: **A monopóliumok története, elmélete II.** *Energia Hírek*, XXIV. (4) 5-8. p. HU ISSN 0236-5006 Index: 25.199

NÉMETH G. [2007]: **Túlélési stratégiák és eszközök a távhőszolgáltató vállalatok részére.** *Energiagazdálkodás*. 48 (1) 9-13. p. ISSN 0021-0757

NÉMETH G. [2007]: **Faapríték tüzelés a szombathelyi távfűtésben.** *Magyar Energetika*. XV. (1) 22-29. p. ISSN: 1216-8599

NÉMETH G. [2006]: **Hogyan tovább távhőszolgáltató vállalatok?** *MATÁSZSZ Hírlevél*, XIII. (10) 10-13. p. Nyfsz: B/SZI2360/94

NÉMETH G. [2006]: **Faapríték tüzelés a szombathelyi távfűtésben I.** *Energia Hírek*, XXIV. (5) 6-11. p. HU ISSN 0236-5006 Index: 25.199

NÉMETH G. [2006]: **Faapríték tüzelés a szombathelyi távfűtésben II.** *Energia Hírek*, XXIV. (6) 3-5. p. HU ISSN 0236-5006 Index: 25.199

NÉMETH G. [2006]: **A monopóliumok története, elmélete.** *MATÁSZSZ Hírlevél*, XIII. (9) 6-11. p. Nyfsz: B/SZI2360/94

NÉMETH G. [2006]: **Faapríték tüzelés a szombathelyi távfűtésben I. MATÁSZSZ Hírlevél**, XIII. (12) 6-11. p. Nytsz: B/SZI2360/94

NÉMETH G. [2007]: **Faapríték tüzelés a szombathelyi távfűtésben II. MATÁSZSZ Hírlevél**, XIV. (1) 4-6. p. Nytsz: B/SZI2360/94

Hazai konferencia-kiadványban megjelent lektorált írás:

NÉMETH G. [2006]: **Monopóliumok története, elmélete.** In: SVÉHLIK Cs. (Szerk.): *I. KHEOPS Tudományos Konferencia – Előadaskötet* KHEOPS Automobil-Kutató Intézet, [CD:\Tanulmánykötet.pdf], ISBN 963 2298 497

NÉMETH G. [2006]: **Energiapolitika versus távhőszolgáltatás.** 408. p. In: DOSZ (Szerk.): *Tavaszi Szél Konferenciakiadvány*, DOSZ 516. p. ISBN 963 229 773 3

NÉMETH G. [2006]: **Hogyan tovább távhőszolgáltató vállalatok? (Avagy költségszámítási és árképzési dilemmák a távhőszolgáltató szektorban).** 383-393. p. In: RECHNITZER J. (Szerk.): *Átalakulási Folyamatok Közép-Európában, Évkönyv 2005.* Győr: Széchenyi István Egyetem Jog- és Gazdaságtudományi Kar, 486. p. ISSN 1787-9698

NÉMETH G. [2006]: **A természeti erőforrások gazdaságtana – a fenntartható fejlődés.** 26-31. p. In: KLAUSZ M. (Szerk.): *Tudás és versenyképesség pannon szemmel, Pannon Gazdaságtudományi Konferencia Tanulmánykötet I.* Veszprém: Pannon Egyetemi Kiadó, 309. p. ISBN 963 9696 02 1

NÉMETH G. [2006]: **A biomassza tüzelés gyakorlati tapasztalatai a szombathelyi távfűtésben.** In: ANDRÁSSY A. (szerk.): *Alternatív energiaforrások hasznosításának gazdasági kérdései.* Tudományos konferencia, Sopron, 2006. november 8-9. [CD:\Tanulmányok/Section_3.pdf], ISBN 978-963-9364-82-0

Konferencia előadások:

NÉMETH G. [2006]: **Hogyan tovább távhőszolgáltató vállalatok? (Avagy költségszámítási és árképzési dilemmák a távhőszolgáltató szektorban).** *Átalakulási Folyamatok Közép-Európában Konferencia.* 2005. december 2.

NÉMETH G. [2006]: **Energiapolitika versus távhőszolgáltatás.** DOSZ: *Tavaszi Szél Konferencia.* 2006. május 6.

NÉMETH G. [2006]: **Monopóliumok története, elmélete. I. KHEOPS Tudományos Konferencia.** 2006. május 31.

NÉMETH G. [2006]: **A természeti erőforrások gazdaságtana – a fenntartható fejlődés.** *Pannon Gazdaságtudományi Konferencia.* 2006. június 2.

NÉMETH G. [2006]: **A korszerű költségszámításra épülő árképzési elvek a távhőszolgáltató vállalatok részére.** *MATÁSZSZ Konferencia.* 2006. október 17.

NÉMETH G. [2006]: **A biomassa tüzelés gyakorlati tapasztalatai a szombathelyi távfűtésben.** *Alternatív energiaforrások hasznosításának gazdasági kérdései. Tudományos konferencia.* 2006. november 8.

NÉMETH G. [2007]: **A faapríték, mint alternatív tüzelőanyag felhasználási lehetőségei a szombathelyi távfűtésben.** *20. Táv hő Vándorgyűlés.* 2007. szeptember 18.

NÉMETH G. [2007]: **A szombathelyi távhőszolgáltatás jelene és jövője.** *MATÁSZSZ Konferencia.* 2007. november 12.